

РОЛЬ «СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ» ТА «СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСКЛЮЗІЇ» У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО МІСТА МАЙБУТЬОГО В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

SERGIENKO I.H. THE ROLE OF "SOCIAL INCLUSION" AND
"SOCIAL EXCLUSION" IN CREATING AN INCLUSIVE CITY
OF THE FUTURE IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Стаття висвітлює актуальність проблеми соціальної інклюзії та ексклюзії в контексті державного управління. Основна увага зосереджена на важливості цих понять для формування інклюзивного міста майбутнього, що включає в себе рівні можливості для усіх його мешканців незалежно від їх соціального статусу, національності, віку та інших характеристик. Концепція Інклюзивне місто прагне до активного включення всіх в розвиток міського простору, не обмежуючись лише рівним доступом до ресурсів. Соціальна ексклюзія, що є наслідком нерівномірного розвитку та часто швидкої урбанізації, виступає каталізатором для подальшої інклюзивної трансформації. Соціальна інтеграція сприяє рівному доступу до ресурсів та можливостей, тоді як соціальне відчуження асоціюється з обставинами, коли окремі групи неперервно опиняються в невигідних умовах. В статті визначено можливі причини та наслідки соціальної ексклюзії та визначено їх вплив на суспільство. Вирішення та розуміння проблеми ексклюзії є критично важливими для формування сталого, життєздатного та інклюзивного міського середовища. Враховуючи важливу роль держави у визначенні політики, регулюванні внутрішніх процесів, забезпеченні ресурсів для міського розвитку та рівних можливостей для громадян, досліджується, яким чином механізми соціальної ексклюзії впливають на рівень життя громадян, а також вплив соціальної ексклюзії та інклюзії на створення інклюзивного міста через призму державного управління та зазначено необхідні заходи для створення інклюзивного міста майбутнього, а саме: розробка політик і законодавства для соціальної інклюзії; бюджетування і фінансування для створення інклюзивних міст; створення доступної інфраструктури; освіта і підтримка для створення інклюзивного міста; забезпечення рівних можливостей на робочих місцях; сприяння громадській участі. Висновки статті вказують на необхідність змін в сфері державного управління, спрямованих на забезпечення соціальної інклюзії та запобігання соціальної ексклюзії, що стане важливим кроком до створення міста майбутнього, де кожен мешканець зможе відчувати себе повноправною частиною суспільства.

Ключові слова: інклюзивне місто, державне управління, соціальна інклюзія, соціальна ексклюзія.

The article highlights the relevance of the problem of social inclusion and exclusion in the context of public administration. The main focus is on the importance of these concepts for the formation of an inclusive city of the future, which includes equal opportunities for all its residents, regardless of their social status, nationality, age and other characteristics. The Inclusive City concept strives for the active inclusion of everyone in the development of urban space, not limited to equal access to resources. Social exclusion resulting from uneven development and often rapid urbanization acts as a catalyst for further inclusive transformation. Social integration promotes equal access to resources and opportunities, while social exclusion is associated with circumstances where certain groups are continuously disadvantaged. The article identifies possible causes and consequences of social exclusion and determines their impact on society. Addressing and understanding the problem of exclusion is critical to building a sustainable, viable and inclusive urban environment. Taking into account the important role of the state in determining policy, regulating internal processes, providing resources for urban development and equal opportunities for citizens, it is investigated how the mechanisms of social exclusion affect the standard of living of citizens, as well as the impact of social exclusion and inclusion on the creation of an inclusive city through the prism of the state management and indicated the necessary measures to create an inclusive city of the future, namely: development of policies and legislation for social inclusion; budgeting and financing for the creation of inclusive cities; creation of available infrastructure; education and support for creating an inclusive city; ensuring equal opportunities at workplaces; promotion of public participation. The conclusions of the article indicate the need for changes in the sphere of public administration, aimed at ensuring social inclusion and preventing social exclusion, which will be an important step towards creating a city of the future, where every resident can feel like a full-fledged part of society.

Key words: inclusive city, public administration, social inclusion, social exclusion.

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.45>

Сергієнко І.Г.

здобувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. У контексті швидкого глобального урбанізаційного росту, позначеного нерівностями та виключеннями, тема інклюзивної урбанізації та соціальної ексклюзії стає все більш важливою. Цей процес вимагає глибокого розуміння та вивчення, особливо з огляду на важливість створення "інклюзивного міста майбутнього".

Інклюзивне місто майбутнього – це безпечне та комфортне для життя місце, де кожен житель відчуває причетність, де всі голоси враховуються, і де кожен має рівні можливості та права для успіху та благополуччя із збереженням потенціалу для майбутніх поколінь.

Інклюзивна урбанізація не просто вимагає рівного доступу до ресурсів та можливостей,

але й прагне до активного включення всіх груп населення в процес формування та розвитку міського простору. З іншого боку, таке явище як соціальна ексклюзія, яка часто є наслідком нерівномірного розвитку та урбанізації виступає тригером для подальшої інклюзивної трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття соціальної інклюзії та соціальної ексклюзії та їх роль в державному управлінні розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Гоян І.М., Будз В.П.[7]; Т.Л. Попова [9]; Т.В. Перегудова [8]; Koikkalainen, P. [4]; Rawal Nabin [5]; D Z. Leuenberger, M. Wakin [1] та ін. Однак, на нашу думку, в роботах даних авторів не достатньо висвітлене питання впливу даних явищ на побудову інклюзивного міста та потребує додаткових досліджень в цьому напрямку.

Мета статті. Висвітлити актуальність проблеми соціальної інклюзії та ексклюзії в контексті державного управління.

Виклад основного матеріалу. Соціальна інтеграція та соціальне виключення — це терміни, які позначають міру того, на скільки повноцінно та повно окремі особи або групи можуть брати участь у житті суспільства. Соціальна інтеграція сприяє рівним можливостям і ресурсам, тоді як соціальне відчуження стосується процесів, через які певні групи систематично перебувають у невідповідному становищі.

Ці концепції відіграють вирішальну роль у міському плануванні, оскільки впливають на якість життя, загальну гармонію в місті та формування засад для кращого майбутнього наступних поколінь.

Соціальна ексклюзія або ізоляція може бути викликана різними факторами, такими як нерівність у доходах, дискримінація за расою, гендерною або етнічною приналежністю, відсутність доступного житла та неадекватні державні послуги або відсутність "корисних зв'язків" тощо. З іншого боку, соціальна інтеграція може бути підкріплена на законодавчому рівні та сприяти рівним можливостям, залученню громади та доступності послуг [2]. Соціальна інтеграція відіграє ключову роль у міському плануванні, сприяючи почуттю приналежності та єдності між різними групами людей у місті.

За даними Спільного звіту Європейської комісії з соціальної інклюзії 2004 зазначається [3]: "Соціальна ексклюзія – це процес, за якого певні люди витісняються на край суспільства та не мають можливості повноцінно брати участь у ньому через бідність, відсутність базових навичок і можливостей

навчання протягом усього життя, або внаслідок дискримінації. Це віддаляє їх від можливостей роботи, доходу та освіти, а також від соціальних і громадських мереж і діяльності. Вони мають обмежений доступ до влади та органів прийняття рішень, тому часто почувуються безсилими та неспроможними контролювати рішення, які впливають на їхнє повсякденне життя." Тоді як "Соціальна інтеграція – це процес, який забезпечує тим, хто перебуває під загрозою бідності та соціальної ізоляції, отримання можливостей і ресурсів, необхідних для повноцінної участі в економічному, соціальному та культурному житті та для досягнення рівня життя та добробуту, який вважається нормальним у суспільстві, в якому вони живуть. Це гарантує їх більшу участь у прийнятті рішень, які впливають на їхнє життя та доступ до їхніх основних прав", що є запорукою побудови інклюзивного міста.

Центральним завданням при проектуванні інклюзивного міста є гарантування того, що кожен мешканець має рівні можливості і може повноцінно брати участь у міському житті.

Поняття *відчуження в урбанізації* описує відчуття ізоляції, дискримінації та "непридатності", які особи можуть переживати в міському оточенні. Це стан, що може виникнути через ряд причин, включаючи, але не обмежуючись, недостатнім доступ до ресурсів, відмінностями в соціально-економічному статусі або дискримінацією за різними ознаками. Індивіди в стані відчуження можуть відчувати себе відірваними від міської спільноти та її можливостей, що може призвести до негативних соціальних та психологічних наслідків.

В таблиці 1 представлено аспекти соціальної ексклюзії як тригеру розвитку інклюзивного міста майбутнього.

Складено автором на основі даних ООН [2].

Розуміння та вирішення проблеми ексклюзії має вирішальне значення для створення сталого, придатного для життя та інклюзивного міського середовища. Такий підхід не тільки покращить якість життя всіх міських жителів, але й сприятиме загальній стійкості та сталості міст. Тому для міських планувальників вкрай важливо віддавати пріоритет інклюзивній урбанізації у стратегіях розвитку міського середовища і політиці щодо цього.

Оскільки держава відіграє ключову роль у формуванні політик, регулюванні процесів в середині країни, забезпеченні ресурсів для розвитку міст та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, варто розглянути вплив соціальної ексклюзії та інклюзії на створення інклюзивного міста через призму державного управління:

Соціальна ексклюзія, її наслідки та вплив на суспільство

Причини явища	Наслідки явища
<i>Економічне відчуження</i>	
Відбувається, коли люди стикаються з перешкодами в доступі до роботи, освіти чи інших можливостей отримання доходу. Це може бути результатом дискримінації, відсутності кваліфікації чи навичок або географічної ізоляції.	Соціально відчуженим особам важко знайти стабільну роботу та економічні можливості для благополуччя. Це може призвести до підвищення рівня безробіття, бідності та нерівності в суспільстві, що в свою чергу стане підґрунтям для закріплення соціальної ексклюзії та маргіналізації; зниження продуктивності та ефективності на робочих місцях і в громадах (відчуття відірваності від своєї роботи чи організації, до якої вони належать)
<i>Соціальна ізоляція</i>	
Окремі особи або групи можуть відчувати соціальну ізоляцію через такі фактори, як мовні бар'єри, інвалідність або культурні відмінності. Це може призвести до відсутності соціальної підтримки, обмеження можливостей для взаємодії та відчуття самотності та відірваності.	Зниження соціальної згуртованості: коли люди відчують себе соціально відчуженими, вони можуть відмовитися від соціальних взаємодій і участі в громаді; підвищена соціальна напруга: соціальне відчуження може створити відчуття роз'єднаності та недовіри між різними групами суспільства; соціальне відчуження може призвести до почуття самотності, ізоляції та депресії, що може мати шкідливий вплив на психічне здоров'я.
<i>Політичне відчуження</i>	
Передбачає відмову в політичних правах і можливостях, таких як право голосу, свобода слова або участь у процесах прийняття рішень. Політичне відчуження також може проявлятися у відсутності представництва в уряді чи інших установах.	Розчарування в політичній системі та зменшення ймовірності участі у громадських заходах, таких як голосування чи участь у політичних дискусіях. Це може призвести до відсутності представництва та участі в демократичних процесах.
<i>Культурне відчуження</i>	
Виникає, коли культурна ідентичність, цінності та практики людей не «поважаються» або не визнаються в рамках домінуючої культури.	Порушень прав людини, зокрема прав на свободу вираження культурної ідентичності, рівні можливості та участь у суспільстві; втрата культурної спадщини та відчуття відчуженості; вплив на ментальне здоров'я; загроза втрати культурного різноманіття; створення напруження та конфлікти між різними культурними групами; зниження самооцінки та самоповаги, почуття самотності.
<i>Просторова відчуженість</i>	
Відноситься до просторової сегрегації знедолених груп від більш заможних районів, що призводить до обмеження доступу до ресурсів, послуг і можливостей. Просторове відчуження може бути спричинене такими факторами, як житлова політика, міське планування.	Обмежений доступ до послуг, інфраструктури та можливостей; райони з просторовим відчуженням можуть зіткнутися з економічними викликами, такими як безробіття та обмежений доступ до робочих місць; міграція.
<i>Дискримінація</i>	
Стереотипи та упередження щодо певних груп осіб за ознаками раси, гендеру, віку, сексуальної орієнтації, політичних та релігійних переконань, стану здоров'я тощо; соціальна інерція - історичні та соціокультурні фактори, норми та цінності, можуть бути основою для дискримінації і передаватися з покоління в покоління; негласні, не закріплені законодавчо, правила обмеження прав та свобод.	Соціальна ізоляція (виключення із загальних суспільних процесів, відчуття ізолюваності та відокремленості); погіршення фізичного та психічного здоров'я; економічні втрати; відчуття несправедливості і образи, що призводить до соціальної напруги; порушення прав і свобод; соціальні конфлікти і напруження; втрата потенціалу суспільства (втрата талановитих та обдарованих людей, які могли б приносити користь суспільству у різних галузях).

1. Розробка політик і законодавства для соціальної інклюзії:

Держава відіграє важливу роль у розробці політик і законодавства, спрямованих на забезпечення соціальної інклюзії та боротьбу з соціальною ексклюзією, що охоплює широкий спектр

діяльності, завдяки чому, уряд може створити умови, які сприяють рівним можливостям для всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу, віку, статі, раси або інших характеристик.

2. Бюджетування і фінансування для створення інклюзивних міст.

Бюджетування і фінансування є одними з основних інструментів, які держава використовує для просування соціальної інклюзії у містах, що включає плани розподілу бюджету та призначення фінансових ресурсів для реалізації конкретних стратегічних ініціатив. Соціальна інклюзія вимагає значних інвестицій та ресурсів, зокрема у сфері освіти, здоров'я, соціального захисту та інфраструктури. Роль бюджетування та фінансування для соціальної інклюзії не можна недооцінювати, оскільки на відміну від традиційного підходу до бюджетування, який зосереджений на витратах, бюджетування для соціальної інклюзії зосереджується на результатах. Це означає, що бюджетні ресурси використовуються з метою досягнення конкретних соціальних цілей, особливо в контексті підтримки найбільш вразливих груп населення. Стратегії такого бюджетування допомагають забезпечити, що бюджет використовується як важливий інструмент для досягнення соціальної інклюзії через: розподіл ресурсів (розподіл ресурсів таким чином, щоб задовольняти потреби всіх сегментів суспільства, включаючи найбільш незахищені); моніторинг та оцінка (регулярний моніторинг та оцінка впливу бюджетних рішень на соціальну інклюзію є важливими інструментами для забезпечення ефективності бюджетування); участь громадян (залучення громадян до процесу бюджетування сприятиме врахуванню їх потреб та інтересів, що, у свою чергу, сприяє створенню бюджету, орієнтованого на соціальну інклюзію) [6].

3. Створення доступної інфраструктури.

Держава відіграє важливу роль у створенні доступної інфраструктури, регулюючи будівництво та міське планування таким чином, щоб забезпечити доступність міської інфраструктури для всіх громадян, включаючи маломобільні групи.

4. Освіта і підтримка для створення інклюзивного міста.

Держава відіграє важливу роль у розробці програм освіти та підтримки для різних груп населення, зокрема для дітей з особливими потребами, іноземців, літніх людей, що сприяє створенню інклюзивного міста, де кожен громадянин відчуває себе включеним в соціальне життя та відчуває причетність. Державна підтримка в даному сегменті є ключовою для створення інклюзивних міст. Через регулювання, фінансування та розробку відповідних програм, уряди гарантують, що всі громадяни, незалежно від їх віку, статі, етнічної належності або особливих потреб, мають рівний доступ до освіти та державної підтримки.

5. Забезпечення рівних можливостей на робочих місцях.

Рівні можливості на робочому місці – це важливий аспект соціальної політики, який сприяє створенню справедливого та інклюзивного ринку праці.

6. Сприяння громадській участі.

Громадська участь є елементом демократичного управління та інклюзивного розвитку міст, що забезпечується активним залученням громадян до процесу прийняття рішень, які впливають на їхнє життя та, відповідно, на створення інклюзивних міст.

Висновки і пропозиції. Інклюзивні міста створюються завдяки спільним зусиллям держави, громадянського суспільства, громад та інших зацікавлених сторін. Уряд відіграє вирішальну роль у сприянні соціальному залученню через формування відповідної політики. Політика, яка сприяє доступному житлу, рівним можливостям у працевлаштуванні та антидискримінаційним заходам, може значною мірою сприяти формуванню інклюзивного міста.

Якщо певні групи виключаються з доступу до якісного житла або інфраструктури (такої як транспорт, парки, установи охорони здоров'я, заклади освіти тощо), це може призвести до сегрегації та нерівності. Планування, спрямоване на соціальну інклюзію передбачає створення доступного житла та інфраструктури для всіх, хто цього потребує.

Соціальна ексклюзія в освіті та на ринку праці може призвести до постійної бідності або "пастки бідності" та нерівності. Стратегії, спрямовані на соціальну інклюзію передбачають доступ до якісної освіти та роботи для всіх груп населення та зменшення дискримінації, що дасть можливість людям розвиватися та спробувати розірвати коло бідності.

Якщо певні групи виключаються з процесу прийняття рішень, це може призвести до відчуття відчуженості та незадоволення. Стратегії, спрямовані на соціальну інклюзію, передбачають активне залучення всіх груп населення до процесу прийняття рішень, що в свою чергу сприятиме більш реалістичному сценарію інклюзивного міського планування.

Створення інклюзивних міст і місцевого самоврядування, які сприяють інклюзії, є основоположним для забезпечення справедливого та сталого міського розвитку. Такі міста гарантують, що всі люди, незалежно від соціально-економічного статусу, раси, віку чи статі, мають рівний доступ до можливостей і ресурсів. У інклюзивному місті міське планування та політика спрямовані на сприяння різноманітності, соціальній згуртованості та рівноправній участі в соціальному, економічному та політичному житті. Міське управління відіграє вирішальну роль у цьому процесі, впроваджуючи

політику, яка сприяє інклюзивності, наприклад ініціативи доступного житла, доступні системи громадського транспорту та рівні можливості для отримання освіти. Крім того, інклюзивне місцеве врядування також передбачає забезпечення того, щоб усі громадяни мали можливість брати участь у процесах прийняття рішень, що робить розвиток міста більш демократичним і таким, що відповідає потребам усіх його жителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Deniz Zeynep Leuenberger & Michele Wakin (2007) Sustainable Development in Public Administration Planning: An Exploration of Social Justice, Equity, and Citizen Inclusion, *Administrative Theory & Praxis*, 29:3, 394-411, DOI: 10.1080/10841806.2007.11029601
2. Identifying social inclusion and exclusion. 2016. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/chapter1.pdf>
3. Joint report on social inclusion 2004 URL: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf
4. Koikkalainen, Petri. "Social inclusion." *The Sage handbook of governance* (2011): 454-468

5. Rawal, Nabin. "Social inclusion and exclusion: A review." *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*. 2 (2008): 161-180

6. Z. Lobodina, H. Lopushniak, T. Kizyma, & M. Lyvdar. (2021). Інклюзивно орієнтоване бюджетування: теоретичні аспекти, передумови та необхідність запровадження в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(33), 463–472. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i33.207201>

7. Гоян І.М., Будз В.П. Соціальна інклюзія vs соціальна ексклюзія / *Multidisziplinäre Forschung: Perspektiven, Probleme und Muster der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der I internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz* (B. 1), Wien, 9. April, 2021. Wien-Vinnytsia: List Verlag. in Ullstein Buchverlage GmbH & Europäische Wissenschaftsplattform, 2021. С.172-173.

8. Перегудова, Т. В. "Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: Європейські уроки для України." *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент* 19 (2016): 98-102

9. Попова, Т. Л. "Соціальне залучення: концептуальні підходи до визначення." *Державне управління: теорія та практика*. Вип. 1. 2013.